

Rúzs az *Új Idők*ben

I. 1. A rúzs, mint kutatási téma?

Mitől válhat kutatási témává egy olyan hétköznapi tárgy, mint a rúzs? Dolgozatom egyik célja az, hogy bizonyítsam: a teljesen érdektelennek tűnő tárgyak valójában igen is jelentősek lehetnek, ha megfelelően közelítünk hozzájuk.

Az arcfestés szokása lényegében egyidős az emberiséggel ugyanakkor széleskörű elterjedése a 20. századra tehető.¹ Ekkor azonban nem volt elég a rúzsok piaci elterjedése, sokan erkölcsi okokra hivatkozva ellenezték az ajakfestést, ami befolyásolta a tárgyak használatát is.² Dolgozatomban az 1894 és 1949 között megjelenő *Új Idők* című folyóiratban vizsgálom a rúzs megítélését. Egyéb okok mellett azért döntöttem úgy, hogy ezt a folyóiratot választom, mivel az *Új Idők* az utókor szerint egy konzervatív lap volt,³ így arra számítottam, hogy a lapban sok rúzsellenes utalást fogok találni.

I. 2. Miért a rúzs? – Közelítés a témához

A témaválasztásom kapcsán felmerülhet a kérdés, hogy mégis miért kezdtem el a rúzsozás iránt érdeklődni. Elsőként Herczeg Ferenc *Északi fény* című művében figyeltem fel arra, hogy a szerző az egyik szereplő rúzsozottságát többször kihangsúlyozta. Ezután a regény elemzéséből rájöttem, hogy Herczeg ezáltal ezt a szereplőt negatív színben, elve megbélyegezve tüntette fel, ugyanis a rúzsozott nőket sokan romlottnak tekintették ekkoriban.⁴

Mindeközben a szakirodalomban és a forrásokban is igyekeztem minél alaposabban utána járni ennek a kérdésnek, ami után azt tapasztaltam, hogy mind a magyar, mind a nemzetközi szakirodalomban vannak utalások arra, hogy a rúzsozás szokását sokan elítélték, ugyanakkor nem találtam olyan magyar szakirodalmi munkát, ami mélyebben foglalkozott volna a kérdéssel. Eközben viszont azt vettem észre, hogy a forrásanyagban nagy potenciál kínálkozik

¹ Veress Kinga: A szépség kultusza. Luxus és egzotikum az illatszer- és kozmetikaiparban. In: Art Deco Budapest. Plakátok, tárgyak, terek 1925–1938. Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Bp., 2022. 64.

² Ennek kifejtését lásd az I. fejezet 2. pontjában.

³ Ezt lásd: *Lipták Dorottya*: Újságok és újságolvasók Ferenc József korában. Bécs - Budapest - Prága. L'Harmattan, Bp., 2002. 100., *Kádár Judit*: „Otthonod az uradé” Három 20. századi magyar képes hetilap nőképe. Médiakutató 9. (2002) 78–94.

https://epa.oszk.hu/03000/03056/00009/EPA03056_mediakutato_2002_tel_07.html

Utolsó megtekintés: 2023. január 9.

Sipos Balázs: Az Új Idők mint női lap a két világháború között. In: Médiumok, történetek, használatok: Ünnepi tanulmánykötet a 60 éves Szajbély Mihály tiszteletére. Szerk.: Pusztai Bertalan. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2012. 293–309.

⁴ *Czingel Szilvia*: A női test alakváltozatai 1880–1945. Bp., Jaffa, 2020. 83–84.

ennek vizsgálatára, mivel mennyiségileg is nagy számban találhatunk releváns példákat a különböző digitális adatbázisoknak köszönhetően.⁵

Ezzel együtt azt is észrevettem, hogy a rúzsozás megítélése kapcsán társadalom-, kultúr- sőt még politikatörténeti kérdések is felmerülhetnek, illetve magának a tárgynak a történetével ez a komplexitás gazdaságtörténeti vonatkozásokkal is kiegészülhet. Érdeklődésemet a rúzs iránt tovább erősítette az egyik tudományos igényű mű, amelyben a rúzsozás elítélése tárgyalásra került: ez Géra Eleonóra és Szécsi Noémi által írt *A modern budapesti úrinő (1914–1939)* című könyve volt. Ez a kötet több szempontból hiánypótló, ugyanakkor a szerzők már a bevezetésben éreztetik, hogy ez inkább egy ismereterjesztő mű, de „azzal a szándékkal, hogy felkeltse a kutatók érdeklődését a számos, még feldolgozásra váró történelmi fehér folt iránt”.⁶

A téma – mármint a rúzs története – mindezek hatására végül annyira megtetszett, hogy alapszakos szakdolgozatomat is ebből írtam, amelyben alapvetően arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a rúzsellenes mentalitás hogyan befolyásolta a tárgyak – a rúzsok – gyártását, reklámozását és használatát.⁷ A feltett kérdésre végül azt a választ fogalmaztam meg, hogy ez a tendencia úgy befolyásolta a rúzsok használatát, hogy egyes nők annak megfelelő színű rúzzsal festették magukat, amelyet az adott napszakban, helyzetben és környezetben megfelelőnek ítélték, ugyanis általánosan megfigyelhető az, hogy a rúzst ellenzők kifejezetten az élénk piros színt kifogásolták, és ezek helyett a természetes árnyalatokat preferálták, mivel azokat annyira nem tartották kirívónak. Megállapítható a kutatásomból az is, hogy ez kihatott a rúzsok gyártására, amit a Magyarországi Odolművek egyik termékén szemléltettem. Ez a termék a Florette rúzs volt, ami három fő árnyalatban volt kapható, ezek pedig reggeli, napközi és esti használatra voltak specializálva. A Florette hirdetési anyagának vizsgálatából pedig szintén jól érzékelhető a rúzsellenes mentalitás hatása, mivel itt a „jóízlességének” kérdése is hangsúlyosan szerepelt.⁸ Szakdolgozatomban ezt a vizsgálatot még kiegészítettem

⁵ Számomra ez most a Arcanum Digitális Tudománytár volt, ugyanakkor meg kell említeni, hogy nemzetközi anyagot tekintve is találhatunk jelentős forrásbázisokat: például egy ausztrál kutató gyarapított és gyarapít egy online adatbázist, amiben 19–20. századi szépségápoláshoz kapcsolódó kiadványok vannak, így pedig számos rúzs is. Lásd:

<https://www.cosmeticsandskin.com/source.php>

Utolsó megtekintés: 2023. január 9.

⁶ Szécsi Noémi – Géra Eleonóra: *A modern budapesti úrinő (1914–1939)*. Bp., Európa, 2017. 9.

⁷ Szakdolgozatomban az ADT-n elérhető források mellett, drogista és illatszerész kiadványokat, rúzsreklámokat, szépirodalmi műveket, egodokumentumokat, tárgyi forrásokat vontam be.

⁸ Ezek alapján azt a következtetést vontam le, hogy nemcsak a hirdetési szövegben megnevezett fényviszonyok állhattak amögött, hogy a Magyarországi Odolművek reggeli használatra halványabb, napközbenire már kicsit élénkebb, estire pedig már igazán élénk piros rúzst gyártott, hanem talán az sem volt mellékes szempont, hogy a reggel és napközben „kommissziózni” menő nők többször érintkeztek nyilvános térben, ráadásul úgy, hogy közben esetleg tanultak, dolgoztak, tehát olyan közegben voltak, ahol alá-fölérendeltségi viszonyok uralkodtak, és ebből következően szabályok kötötték őket. De ha tényleg csak bevásárolni mentek, vagy a tömegközlekedésen utaztak, akkor idegen emberek között voltak. Ilyenkor pedig könnyebben lehetett esély arra, hogy a rúzsuk miatt konfliktus támadjon. (Ilyen esetre van példa: Asszonyháború a villamoson a keletitől a körútig. Kis Ujság 1933. 11. 5. 9. [p.]) Este pedig mikor már otthon voltak, esetleg szórakozni mentek moziba, színházba, étterembe, vagy

egy „rúzsrazzia” esetének elemzésével, amiből még azt a megállapítást vontam le, hogy a rúzshasználatra ugyan a magyar kormány és különböző hálózatok – mint a közoktatási intézmények – is hatással lehettek, ugyanakkor elsősorban a mikrokörnyezet aktoraitól – például közvetlen családtagoktól, tanároktól – függhetett az, hogy mennyire szóltak bele abba, ha egy lány vagy nő rúzszt használt.

Az eddigi megállapításaim mellett fel kell még hívnom két aspektusra a figyelmet: egyrészt arra, hogy társadalomtörténetileg mit mondhatunk el a rúzszt használókról a korszakban, másrészt pedig arra nézve, hogy milyen indokok álltak a rúzsellenes mentalitás hátterében. Az első kérdésről láthatunk olyan véleményt, ami azt sugallja, hogy konkrét közegekben, csoportokban jobban elítélt volt ez a jelenség, és lassabban ment végbe a rúzsozás szokásának elterjedése.⁹ Véleményem szerint ez nem feltétlen igaz, jobban mondva nem bizonyítható: ugyanis Magyarországon mind a vidéken, mind a városokban élők esetében vannak példaink arra, hogy már a 1920-30-as évektől használtak rúzszt, és az is elég heterogén képet mutat, hogy ezek a nők milyen társadalmi háttérrel rendelkeztek: parasztok, cselédek, iskoláslányok, dolgozó nők és főnemesi származású asszonyok is voltak közöttük.

Az pedig, hogy mi állhatott a rúzsellenes mentalitás hátterében több dologra is visszavezethető. Az egyik ilyen dolog az lehet, hogy a rúzsozás szokását a prostituáltakhoz, táncos- és színésznőkhöz kapcsolták. Az, hogy ezeknek a nőknek miért kellett rúzszt használniuk az az említett foglalkozásokban eltérő lehet, de az mindenképpen közös, hogy a figyelem felkeltése volt a céljuk és ezért persze nemcsak rúzszt, hanem más smink eszközöket is használtak. Ezzel összefügghet viszont a másik ok is, ami az, hogy pszichológiai szempontból a száj szorosan kapcsolódik szexuális asszociációkhoz, így a rúzs használata talán azért is lehetett jobban elítélt, mint az arc többi részének festése, mert egy olyan arcrészt emelt ki, ami jobban felkelthette a férfiak érdeklődését.¹⁰

I. 3. Miért az *Uj Idők*?

És, hogy most miért éppen az *Uj Idők*-ben vizsgálom a rúzsozás megítélését? Ennek oka egyrészt az, hogy innen kezdtem el foglalkozni a témával, ugyanis az *Északi fény* eredetileg az *Uj Idők* hasábjain jelent meg folytatásokban. Ezenkívül pedig azt az összefüggést is ki kell emelni, hogy a mű szerzője, Herczeg Ferenc az *Uj Idők* főszerkesztője volt a lap teljes fennállása alatt. Választásomat – hogy most kifejezetten az *Uj Idők*-ben elemezzem a rúzsozás

csak sétáltak a korzón, akkor sokkal kevésbé volt valószínű, hogy valaki ezzel fogja zaklatni őket, az viszont annál inkább lehetséges, hogy délután-este találkoztak férfiakkal, akikre esetleg hatni akartak a vörös rúzsukkal.

⁹ Ez figyelhető meg Czingel Szilvia 2020-as monográfiájában. Persze érdemes hozzátenni, hogy a szerző nem foglalkozott részletesen ezzel a kérdéssel, sem a könyv, sem az adott fejezetben ezeknek nem volt nagyobb jelentősége: Czingel Sz.: i.m. 83–84.

¹⁰ Danis, Marcel: A csók története. A populáris kultúra születése. Bp. Typotex, 2019. 33.

megítélést – az is erősítette, hogy a lap nagy népszerűségnek örvendett a korszakban, illetve már több kutató is foglalkozott vele. Ehhez még hozzá kell tenni azt, hogy ezek a tanulmányok nem mennyiségük, hanem minőségük miatt fontosak. Tehát még az is elmondható, hogy olyan részletesen nem foglalkoztak vele, hogy új megállapítást ne tudjak tenni az *Új Időről*.

Elsőként érdemes Lipták Dorottya 2002-es monográfiájára felhívni a figyelmet, mivel a szerző ebben egy rövid, pár oldalas áttekintés után az *Új Időket* a korábban uralkodó narratívának megfelelően konzervatív családi lapként értékelte.¹¹ Szintén ebben az évben jelent meg Kádár Judit cikke a „*Az otthonod az uradé*” három 20. századi magyar képes hetilap nőképe címmel.¹² Ebben Kádár az *Asszonyok* és *Nők Lapja* mellett vizsgálta az *Új Időket*. Az utóbbi lap elemzésében olvasói leveleket és egy Herczeg Ferenc által írt úgynevezett „tízparancsolatot” vizsgált, amit a képi- és hirdetésanyaggal egészített ki. Ezek elemzéséből végül azt a következtetést vonta le, hogy az *Új Idők* ugyan egy konzervatív lap volt, de nem családi, hanem kifejezetten nőknek szóló.¹³ Ehhez azonban Kádár hozzátette azt is, hogy a lap alapvetően patriarchális volt, és ennek megfelelően régebbi, konzervatív nemi sztereotípiákat terjesztett a nőkről.¹⁴

Sipos Balázs cikke tíz évvel később, *Az Új Idők mint női lap a két világháború között* címmel jelent meg. Ebben a szerző részben Kádár Judit megállapításait elfogadva és megerősítve állította, hogy az *Új Idők* egy konzervatív női lap volt, ugyanakkor azt már megkérdőjelezte, hogy patriarchális nézőpontú sztereotípiákat közvetített volna. Ezt Sipos az alapján bizonyította, hogy *A szerkesztő üzenetei* című rovatnak különböző eseti elemzéséből azt állapította meg, hogy az *Új Idők* által közölt tartalmak nem határozhatóak meg egységesen, az *Új Időkben* a konzervatívabb és progresszívabb gondolatok is megjelentek. Ennek megfelelően Sipos Balázs szerint az *Új Idők* egy vegyes lap, „[...] sokarcú orgánium volt. Jelentek meg benne durván antifeminista írások, a hagyományos női szerepeket, valamint a nőemancipációt, a női önállóságot népszerűsítő szövegek (olvasói levelek, cikkek, hirdetések) is. [...] Az Új Idők mint női lap pozíciójának a meghatározását tehát részben a társadalmi változások követése nehezíti meg. Ezen a lassú alkalmazkodáson, követésen kívül részben az, hogy a korábbi egyértelmű feminista–antifeminista szembenállás mellett igen fontosak lettek az „átmenetek”, a nem koherensnek tűnő álláspontok, a női emancipációval részben ellentétes, illetve azt részben elfogadó nőábrázolások. Ha utóbbiakat saját korukban vizsgáljuk, akkor látjuk, hogy nem minősültek sztereotip ábrázolásoknak.”¹⁵

¹¹ Lipták D.: i.m. 96–100.

¹² Kádár Judit: i.m.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Sipos B.: i.m. 307.

I. 4. Az elemzés keretei

Dolgozatom célja kettős: egyrészt a rúzsozás szokásának terjedését kívánom jellemezni, másrészt pedig az *Uj Időkről* folytatott történeti diskurzushoz kívánok hozzászólni.¹⁶ Ehhez alapvetően magát a folyóiratot vizsgáltam, aminek vonatkozó részeit a Arcanum Digitális Tudománytárának köszönhetően alaposan át tudtam tekinteni, mivel az ADT keresőrendszerének köszönhetően a releváns találatokat némi szelekció után ki tudtam szűrni, és a megmaradt anyag áttekintéséből lehetőségem nyílt arra, hogy mérlegeljem mik azok a folyóiraton belüli elemek, amik részletesebb elemzésével általános és összefüggő tendenciák mutathatóak ki a rúzsozásról.¹⁷

Végül úgy döntöttem, hogy dolgozatomban négy részre bontva tekintem át a rúzsozás megítélését az *Uj Idők*ben. Elsőként két olyan cikket ismertetek, amely kifejezetten erről szólt. Ezek közül az egyik inkább folyóiraton belüli recepciója miatt fontos, a másik pedig azért, mert noha az előzőhöz képest nem tért el itt sem a szerző véleménye a rúzshasználatról, mégis egészen más megközelítésből közelítette meg a dolgot. (Ráadásul olyan megközelítésről van szó, amely történeti kontextusba helyezte a témát.)

Ezután az *Uj Idők* két rovata: *A szerkesztő üzenetei* és a *Szépségápolás* elemzésével folytatom a sort: *A szerkesztő üzenetei* olvasóktól érkező jelígy levelekre adott válaszokat tartalmazott, amit tehát név nélkül közöltek, így nem tudjuk pontosan sem azt, hogy ki volt a levél írója, sem azt, hogy ki volt a válaszadó, ugyanakkor részletes betekintést kapunk ezáltal egy-egy személy magánéleti kríziseibe, és abban, hogy az *Uj Idők* szerkesztősége milyen tanácsokat adott a rúzsozásról. A *Szépségápolás* rovatban részben hasonló a helyzet, itt is találkozunk olvasói levelekre adott válaszokkal, de néha csak általános, mindenkinek szóló szépségápolási tanácsok figyelhetők meg.

Dolgozatom harmadik részében az *Uj Idők* vizuális elemein keresztül szeretném bemutatni azt, hogy milyen módokon jelent meg a rúzs az *Uj Idők*ben. Végül pedig Csathó Kálmán példáján keresztül szeretnék rávilágítani arra, hogy az irodalmi és egyéb fikciós műveknek nagy szerepe lehet a rúzsozás elterjedésében.

Eközben arra a kérdésre keresem a választ, hogy az *Uj Idők* gátolhatta vagy inkább segíthette a rúzsozás szokásának terjedését? Ezzel a kérdés megválaszolásán keresztül pedig lehetőség nyílik arra, hogy az adott válasznál messzemenőbb következtetéseket is levonhassunk.

¹⁶ Az előbb felsorolt *Uj Idők*kel foglalkozó szakirodalmi művek közül Sipos Balázs cikkének megállapítására támaszkodtam leginkább.

¹⁷ Az ADT keresőjében a „rúzs” kifejezés mellett például a „rouge” és az „arcpirító” kifejezésekre kapott találatokat is bevontam a vizsgálatba, mivel a korszakban ezek a szavak alatt is a mai értelemben vett rúzst értették.

II. A „kendőzés” új és régi divatja

Az *Uj Időkben* az első szöveg, amelyben a rúzs és a rúzsozás kérdése részletesen kifejtésre került Török Frigyes 1926-os cikke, *A rúzs*. (Erről már a korábban említett szerzőpáros könyvében is olvashatunk egy rövid áttekintést.)¹⁸ Ennek tartalma röviden összefoglalható azzal, hogy a szerző „véres kardot” akart végighordozni az országban, hogy a rúzsozás ellen mozgósítson. A rúzsozás szokásának terjedését egyébként „fertőző baktériumhoz” hasonlította, ami szerint „kihatásaiban romboló és nagy mértékben veszedelmes”. Továbbá az állította róla, hogy ez nem „holmi apró divathóbort”.¹⁹ Sőt magának a rúzsnek még az alapvető értelmét is megkérdőjelezte azáltal, hogy szerint nem látja el azt a funkciót, amelyet szánnak neki „mert beszéd közben állandóan látszik az ajak vértelen belső része”. Török szerint ezt az a férfi is észreveszi, aki „öklömnyi vastag szemüvegen át nézi a világot” és ezért undorodni fog a látványtól. Az ez utáni mondatban viszont már arról értekezett, hogy a nők egymásnak szépítik magukat, nem a férfiak kedvéért. Vagyis azt sejtette, hogy a nők a rúzzsal nem is a férfiaknak akartak tetszeni. Ambivalens módon Török azt is hangoztatta, hogy a „férfivilág” nem ér rá ilyen kérdésekkel foglalkozni, mert ennél sokkal fontosabb dolgokkal van elfoglalva – eközben pedig ő maga a rúzsozás miatt akart „véres kardot” végig vinni az országban.²⁰ A legnagyobb problémája azzal a „bűnös kézzel” volt, ami a „tisztá és ártatlan” fiatal lányok kezébe rúzszt adott. Ez végül szerint oda vezet, hogy a „minden jó ízlést és józan gondolkozást megcsúfoló” „mai kor” lánya lesz belőlük. Azt, hogy ez egy tényleg létező probléma azzal támasztotta alá, hogy elmondta, nemrég egy leánygimnáziumban a tanárok és a diákok között vita támadt arról, hogy való-e rúzs az iskolába, vagy sem. Török ehhez még hozzáfűzte, hogy mindig is voltak olyan nők, akiknek munkakellékük volt a rúzs, de ezekhez a szakmákhoz szerint sohasem kellett gimnáziumi végzettség.²¹ Török számára valószínűleg evidens lehetett, hogy melyek ezek a szakmák, és talán éppen ezért nem nevezte meg őket. Mi azonban sejthetjük, hogy azért bagatellizálta azokat, akik kvázi rúzzsal dolgoztak, mert ahhoz hasonló foglalkozásokra gondolt, mint egy polgárcsalád leszármazottja, aki szerint „[...] tisztességes polgárasszony nem rúzsozott. Színésznők, táncosnők, nagystílű kurvák festették magukat, úgy, mint a mozisztárok.”²² Török cikkét végül egy Herczeg Ferencről vett idézettel zárta, amihez hozzátette: „Hungária ajka sohasem volt kifestve”.²³

¹⁸ Szécsi N. – Géra E.: i.m. 97–99.

¹⁹ Dr. Török Frigyes: *A rúzs*. *Uj Idők* 1926. április 4. 383.

²⁰ Uo. 384.

²¹ Uo. 383.

²² Czingel Sz.: i.m. 83–84.

²³ Török F.: i.m. 384.

Egy évvel Török Frigyes cikke után, 1927-ben jelent meg az *Uj Idők*ben a kor népszerű kultúrtörténészének, Siklóssy Lászlónak a cikke, a *Porpirító és rouge*. Ebben Siklóssy egy saját visszaemlékezés révén közelített a témához.

„Gyermekkoromban elüldögéltem Visy Sándor bátyám szigetvári patikájában, amely különösen hetivásárokkor érdekelt. Mennyi minden kell a patikából az egészséges vásárosnépnek! Legcsodálatosabb élményem az volt, amikor egyremásra hallottam megszólalni a menyecskéket : – Porpirítót kérek! Hamar megtanultam, hogy a somogyi nép porpirítónak hívja a pirosítót, amely ismerősöm volt – a népdalból. Mind e kettőt be is raktároztam etnográfiai ismereteim közé, pontosabban a népbabonák közé ilyenféleképpen: furcsa népszokás, hogy hazánk egyes vidékein a tudatlan nép piros festékkal keni be arcát.”²⁴

Ezután a szerző már nagyobb „fiucska” korára emlékezett vissza, amikor már a rúzs kifejezés is megjelent. Itt kiemelte, hogy ekkor még nem gondolta volna, hogy a rúzs megfogja hódítani a világot, ahogyan annyi idősen még azt sem képzelte, hogy „nagyapáink” korában is lehetett használni a szépítőszereket. Siklóssy ebből kezdte el kibontani az arcfestés történeti áttekintését. Itt egy koncepciót is megalkotott és vázolt: szerinte az őskori test- és arcfestés a „nép” körében mindig is megmaradt, és így került át ezeknek a használata különböző időkben vissza az „úriosztályokhoz”. Siklóssy kissé földtől elrugaszkodott elmélete mellett konkrétumokat is közölt, hogy az őskortól saját koráig milyen szépítőszerrek voltak használatban. Siklóssy azt is jól érezte, de nem mondta ki, hogy a 18. század végén volt egy törés: a francia forradalom hatására kezdődött el az arcfestés megbélyegzése. Ugyanakkor saját korának rúzsozási tendenciáit is próbálta ismertetni, amit ha kevesebb indulattal, mint Török, de ő sem örömmel üdvözölt.

A két cikk elemzése kapcsán két dologra kell felhívni a figyelmet. Egyrészt a rúzsellenesség mértékét és azt érzékelhetjük belőlük, hogy ennek milyen okai voltak – ezt Török Frigyes cikkén keresztül láthattuk inkább. Siklóssy esete viszont azt is mutatja – noha nem volt lényeges vélemény különbsége Törökkel szemben saját korának „kendőzési” szokásairól – hogy árnyaltabb értelemezés is megjelent a rúzsozásról, azáltal, hogy felvillantotta: nemcsak saját jelenükben volt jellemző ez a szokás, igaz azt elismerte és érzékeltette is, hogy ekkor vált tömegessé és igazán látványossá. Azt viszont ki kell emelni, hogy Siklóssy ugyan korának arcfestési szokásit elítélte, de ennek ellenére mégsem hanyatlástörténetként konstruálta meg a történeti áttekintését.

²⁴ Siklóssy László: Porpirító és rouge. *Uj Idők* 1927. november 27. 606.

A következő fejezetben Siklóssy cikke, és tartalma már kevésbé kapcsolódik össze az ott felvonultatott forrásokkal, ugyanakkor láthatjuk, hogy Török Frigyes cikkén³ hatása annál inkább érződni fog az olvasói levelekre adott válaszokban.

III. Egyéni tapasztalat és szerkesztői narratíva viszonya

Az *Uj Idők* elemzésével szerintem az egyik legnagyobb lehetőséget az kínálja, hogy a folyóiratnak teljes fennállása alatt több tanácsadó rovatai is volt, ahová különböző olvasói levelekre válaszoltak. Ennek jelentősége abban áll, hogy az olvasói levelek révén nemcsak a szerzők és szerkesztők által vélt és konstruált problémákkal találkozhatunk, hanem olyanokkal is, amelyek különböző egyéneket érintettek. Ráadásul ezek a személyes problémák őszinték és nyíltak, azáltal, hogy ezeket a levelekre adott válaszokat anoniman közzétették, csak a jelíges nevekből lehet tudni, hogy kinek válaszolnak a szerkesztők.

Ugyanakkor ezt a forrásbázist érdemes kritikával kezelni, ugyanis mi már csak az olvasói levelekre adott válaszokat ismerjük az *Uj Időkből*, magukat a leveleket nem. Sipos Balázs felhívta rá a figyelmet 2012-es tanulmányában, hogy az olvasói levelekre adott válaszokban a szerkesztők elve szelektáltak azáltal, hogy mely levelekre válaszoltak, és egy levélre adott válasz esetében is torzíthattak a levélíró mondanivalóján.

Ehhez én még hozzá fűznék két megállapítást az olvasói levelek kapcsán: egyrészről az, hogy a levelek azáltal, hogy jelígesek, névtelenek voltak lehetőséget teremtettek arra, hogy ha a szerkesztők úgy akarták maguk is kitalálhattak „fiktív” leveleket és problémákat, amire választ fogalmaztak, nem feltétlen volt muszáj „valódira” válaszolni. Ugyanakkor ez csak szélsőséges eset lehetett, abban az esetben, ha a levelekre – vagyis legalább egy részükre - nem válaszolnak, akkor a lapra előfizetők és vásárlók bizalmát és pénzét is elveszthették volna.

Összességében tehát forráskritikai szempontból meg kell jegyezni, hogy az olvasói levelekre adott válaszok döntő többsége ugyan egyének problémáit tartalmazta, azonban ezeket már a szerkesztők szűrőjén keresztül olvashatjuk.

Kutatásom során az ADT keresője révén lehetőségem volt a válogatásra és végül hét olyan olvasói levélre adott választ találtam, amelyek esetében a rúzsozás nemcsak mellékesen került szóba. Ezek mind olyanok voltak, amikben a szerkesztő tanácsot, véleményt is mondott arról, hogy lehet-e rúzst használni. A levelekből kivonatoltam, és táblázatba rendeztem a számomra most lényeges információkat.

Év	A levélíró problémája	A szerkesztő(k) tanácsa
1926	magánéleti csalódás, ezért a rúzzsal akar próbálkozni	ne használjon rúzt
1926	berúszosza magát egy férfinak, aki megbotránkozott ezen	ne használjon rúzt (Török cikkének teljes idézése)
1928	a (32 éves) lánya rúzt használ, nem tudja mit tegyen	nyugodtan használhat rúzt (érezni lehet, hogy Törökre reflektálnak)
1929	nem talál igazi barátnőt: baja van a „modern” nőkkel	ne legyen túl szigorú, „lehet jó anya”, aki használ rúzt
1933	hogyan legyen „modern” nő? (használhat-e rúzt?)	szabad, de inkább ne használjon rúzt, mert fiatal (a szerkesztő szerint Török nézete túlzás)
1934	használjon-e a lánya rúzt? (hogyan így hamarabb „elkeljen”)	ne használjon, mert fiatal („nem merik” idézni Törököt)
1942	mennyire legyen modern? használjon rúzt? (meg akar házasodni)	alapvetően nem „ajánlják”, de bizonyos alkalmakkor használjon rúzt

Az első kettő válasz 1926-ban jelent meg, abban az évben, amelyben Török Frigyes *Rúzs* című cikke is. Az első néhány oldallal Török Frigyes cikke után található. Itt a szerkesztő szerint „inteligens írás”, amire választ ad, ugyanakkor a levél „elbeszélésének tényeivel” már gondjai vannak. Megjegyezte ezután, hogy aki olyan változáson megy végbe, mint a levélíró, az „nem is érdemel mást, mint hogy »hullának« érezze magát”, mivel rúzt használ. Az is kiderül a szövegből még, hogy miért használt rúzt az illető: „Azért, mert valaki »szeretett, remélt és csalódott«, még nem okvetlenül szükséges, hogy rúzt használjon, hogy ezzel más életeteket »hajtson igába«, amelyek azután ellássák őt azzal, amire neki szüksége van: »táplálékkal, cicomával«.”²⁵

Vagyis ebből azt érzékelhetjük, hogy az adott levélíró valamilyen szerelmi csalódás után folyamodhatott a rúzshoz, azért hogy ezzel sikereket érjen el a férfiaknál. Látnunk kell az idézet alapján azonban azt, hogy a szerkesztő idézőjelbe tett szavai nem feltétlenül az olvasótól származhattak, inkább arról lehet szó, hogy a szerkesztő saját narratíváját ezekkel akarta alátámasztani: vagyis azt, hogy a rúszoszás révén elért siker szerinte nem valódi. („Csalódás ellen rúzt használni, hamis szentimentalizmus a javából [...]”)²⁶

²⁵ „Fiat iusticia.” Uj Idők 1926. április 4. 386.

²⁶ Uo. 386.

Ugyanebben az évben egy másik szerkesztői üzentben egy rövid felvezető mondat után idézték Török Frigyes teljes cikkét, ami után viszonylag röviden válaszoltak az olvasó konkrét kérdéseire is. Itt alapvetően a szerkesztő a levélíró korában jelölte meg a rúzshasználat problematikusságát. A szerkesztő elsőként leszögzte, hogy „hagyja abba” a rúzsozást, mert „akinek tetszeni akart, nem tetszett így”. Tehát ebben az esetben is arról van szó, mint az előzőnél: a rúzzsal egy férfi figyelmét akarta felkelteni, de az előző levélíróval szemben sikertelenül. A szerkesztő nem ír le minden részletet, de az kiderül, hogy a levélíró és a férfi között valamilyen „tapintatlanság” történt a nyilvános téren. Az pedig, hogy mi lehetett ez a kellemetlen szituáció a sorok között olvasva kiderül:

„Bizonyára gyerekes csínynek könyvelte el. Magának pedig még kevesebb oka van arra, hogy kiábránduljon belőle, vagy hogy haragudjék rá. Sőt. Becsülni kell az olyan férfit, aki nem szereti a kifestett arcot. Feltéve, hogy ő komolyan így gondolkozik és nemcsak nyegleségből, feltűnési vágyból, vagy azért tette, hogy önt megszégyenítse. De ezt nem tudjuk elképzelni.”²⁷

Vagyis az történhetett a szerkesztő által leírtak alapján, hogy nyilvános helyen mások előtt az adott férfi megszólta, megszidta a rúzsozotttsága miatt, és ezért ijedt meg és írt levelet a lány. A szerkesztő szerint ez egyébként nem lehetett akkora tragédia és a férfi érdeklődését ezáltal nem veszíthette el, ezen kívül pedig azt tanácsolta, hogy azáltal csak tetszeni fog neki, ha szégyenkezik a tetteért és ha úgy tesz, mintha nem merne mutatkozni előtte ezért.²⁸

Az előző esetben két fiatal lány levelére adott választ vizsgáltunk, most azonban egy idősebb nő problémáját láthatjuk 1928-ból. A levélíró a lányával kapcsolatban írta meg aggályait, ugyanis „kozmetikushoz jár, állandóan púdert és krémet használ és olykor, bizony még rúzt is tesz az arcára”, amiért az anya nem tud megbocsátani, mert nem „tisztességes úriasszonyhoz [...] illő eszközökkel próbálja a szépségét megőrizni”.²⁹

Az *Uj Idők* szerkesztője azt válaszolta az anyának, hogy elkeseredése nem indokolt: ugyanis elmondása alapján lánya 32 éves „viruló szépasszony”, valamint „példás feleség, kitűnő anya, gondos háziasszony”. A szerkesztő Török Frigyesre is hivatkozott és idézett is tőle. Ehhez azonban hozzátette azt is, hogy szerinte a Török által leírtak már nem igazak: sok olyan rúzt használó nőt „ismerünk” szerinte, aki gondos anya, feleség és kitűnő háziasszony. A szerkesztő azt is kimondta, hogy attól, még hogy valaki kirúzsozza a száját az illető erkölcsi állapotát ez még nem változtatja meg. Ezt kiegészítette azzal, hogy ettől még szerinte nem lehet azt gondolni, „hogy minden nő, aki festi magát, a tisztesség mintaképe” lenne, a mondat végén

²⁷ „Töprengő.” *Uj Idők* 1926. december 5. 668.

²⁸ Uo. 668.

²⁹ „Holnapután.” *Uj Idők* 1928. szeptember 2. 297.

azonban azt hangsúlyozta, hogy „sok közülök igenis az”. Eddig érezhattuk, hogy a szerkesztő a rúzs használat, az arcfestés szokásának elfogadását azzal támasztott alá, hogy gondoskodó anya, odaadó feleség „is” lehet, aki festi az arcát. Ezen az érvelésen érezhető a konzervatívabb nézőpont és megközelítés dominanciája. Ebbe a narratívába jól illeszkedik ahogyan indokolja a rúzsosítás elterjedését a „tisztességes nők” körében, akik szerint csak az árral úsznak:

„Hiszen nem egy asszonytól a férje kívánja, hogy rúzsot tegyen az arcára, hogy levágassa a haját, mert nem akarja, hogy a felesége elmaradjon a többiek mögött. S hány olyan asszony van, aki meggyőződése ellenére kendőzi magát, csak azért, hogy fölvehesse a versenyt a többi asszonnal s hogy meg tudja tartani a férje szerelmét, amely ugyancsak veszedelemben forog. [...] igazán ártatlan mulatság. Különösen olyan asszonynál, aki csak a férjének akar tetszeni, aki társaságban is csak azért akar szép lenni, hogy a férje büszke legyen rá. Gondolja ezt meg, nagyságos asszonyom és ne búsuljon.”³⁰

Láthatjuk, hogy a szerkesztő itt is azt az értelmezést használta, amit az előző két olvasói levélre adott válaszból tapasztalhattunk: vagyis azt az elképzelést, amely szerint a nők a férfiak kedvéért, azért rúzsosítják magukat, hogy nekik tetszenek. Most azonban jelentős különbséggel találkozunk: az előző két esetben ez az olvasók gondolataiban jelent meg – közülük az egyikük sikeresen, a másikuk azonban sikertelenül próbált így hatást gyakorolni férjére – itt viszont már a szerkesztő vette át ezt a narratívát. Különbség azonban még az is, hogy itt ez konzervatívabb köntösbe csomagolva jelent meg – az előbb idézett részletben is a férj nézőpontja volt a domináns. Illetve ki kell emelni még, hogy az előző két esetben fiatal lányokról volt szó, itt pedig egy 32 éves férjezett családayáról, aki rúzsosította magát.

1929-ben egy hasonló esetet figyelhetünk meg, ugyanis ismét a szerkesztő az, aki az olvasóval szemben állítja, hogy a rúzsosítás nem olyan ördögi, mint amilyennek tűnik. Ebben az esetben a levélírónak nem a rúzzsal, hanem általánosan a „modern” nőkkel volt baja. A szerkesztő szerint azonban a „modern” nők között is ugyanolyan tisztességesek szép számmal akadnak, mint amilyen a levélíró, csak hogy ők sodródnak az árral, amiért például olyan okból lehet szükségük a szerkesztő szerint mint, hogy a férjük szerelmét szerezhessék vissza. Egy ilyen nő a szerkesztő szerint „[...] önmagát csalja, kábítja, áztatja ezzel a látszólagos léhasággal és ki tudja, mit adna érte, ha jól kisírhathná magát, lemoshatná a festéket és olyan egyszerű és boldog asszony lehetne, mint ön.” Azonban ezt később a következőkkel árnyalta a szerkesztő:

³⁰ Uo. 297.

„Sőt többet mondunk: a cigarettázó és rúzszt használó nők között is akadnak igen derék és tiszteletreméltó feleségek és családanyák, akik éppen úgy, mint ön, szeretik az otthonukat, szeretnek kézimunkázni, főzni, takarítani, olvasni és maguk kísérik a kislányukat vagy a kisfiúkat az iskolába.”³¹

Vagyis hasonló érvelést láthatunk, mint az előző olvasói levél esetében, ahol a rúzszt használó nők védelmében olyan érveket kerültek mozgósításra, amelyek a konzervatívabb olvasóknak is megfeleltek. Valamint olyan szempontból is észre kell venni a hasonlóságot, hogy ismét az *Új Idők* szerkesztője volt az, aki az olvasót próbálta arról meggyőzni, hogy legyen nyitottabb, ne legyen olyan maradi. Ezt jól tükrözi még a válasz zárása, amelyben remélték, hogy „sikerült meggyőznünk arról” az olvasót „hogy túlságosan szigorú volt asszonytársaival szemben”.³²

A következő, 1933-as olvasói levél esetében most ismét egy fiatalabb hölgy problémájába kapunk betekintés:

„Sorra vesszük kérdéseit: 1. , »Hogyan legyek modern?« Sehogyse! Ő ilyennek ismerte és ilyennek szerette meg Magát. Nem hisszük, hogy egyszerre másnak szeretné. Azt rosszul teszi, hogy rúzsozza a száját. Eltekintve attól, hogy a rúzs még nem teszi »modernné« az embert, olyan fiatal leánynak, mint amilyen Maga, semmi szüksége sincs rá. Tudjuk, hogy minket ezért sokan maradisággal vádolnak, az is igaz, hogy nem egy komoly, értékes asszonyt ismerünk, aki használ rúzszt, nekünk mégis, mindig eszünkbe jutnak boldogult Török Frigyesnek, az Új Idők kedves régi orvos-munkatársának szavai: »Az ajak, amely piros színt hazudik, mást is hazudik.« Sokszor volt alkalmunk meggyőződni arról, hogy ez túlzás, de azért nekünk, ha festett száját látunk, mégis erre kell gondolnunk. Itt a Maga esete is. A természetellenesen pirosra festett ajak elhiteti az emberekkel, hogy »modern« kisleány, a szónak nem komoly értelmében, holott nem az, mert: kötelességtudó, lelkiismeretes és olyan szerelmes, amilyenek a biedermeier-kor otthonülő, kötögető kisasszonykái voltak. Mi azt hisszük, hogy önmagát senki sem tudja hosszabb időn keresztül megtagadni. Egy nagyon okos asszony mondotta: nem lehet állandóan lábujjhegyen állni. Ideig-óráig csak megy ez a »modernség«, amely nem alaptermészete, de aztán belefárad és megmutatkozik az igazi lény, amely sokkal rokonszenvesebb, mint ez a »modern« maszk.”³³

Ebből ismét láthatjuk, hogy a levélíró egy férfi figyelmének felkeltése céljából akart rúzszt használni. Erre pedig egy olyan narratívájú választ alkotott meg a szerkesztő, amelyet az előző esetben is láthattunk, azonban ott a „modern” nőről, nem konkrétan a rúzsozásról állította azt

³¹ „Konzervatív 4223.” *Új Idők* 1929. október 27. 544.

³² Uo. 544.

³³ „Reménykedő 10374.” *Új Idők* 1933. január 22. 132.

a szerkesztő, hogy a szerinte tisztességes, „bidermeier” ideáljának megfelelő „otthonülő” nők úgy rúzsozzák magukat, hogy közben saját identitásukkal hasonulnak meg.

A következő 1934-es esetben hasonló a helyzet: egy fiatal lány párválasztása a téma, azonban itt nem a fiatal lánynak, hanem egy anyának válaszolnak a szerkesztők, ugyanis ő írta a levelet, amiért a lányával nem tudott mit kezdeni. Problémája pedig a következő volt:

„[...] tizenhétéves kisleánya, komoly, okos gyermek, könnyű felfogású, gyorsan tanul, tehát marad ideje a szórakozásra is. A tánciskolában eleinte sokat táncoltatják, később ritkulnak a táncosok. Hogy ennek mi a magyarázata, azt nem tudja, csak sejtí. Ha ugyanis bókolnak a fiúk, a kisleány egyszerűen megmondja, hogy a bókokat nem szereti hallgatni. Ha tánc közben erősen magukhoz szorítják a fiúk, a lányka azt mondja, hogy izomláza van, nem képes a fejét annyira félrehajtani. A táncost mindenképpen igyekszik távoltartani magától, így csak az úribb gondolkozású, de rendszerint csúnyább fiúk maradnak körülötte, ami viszont bántja a kisleány hiúságát.”³⁴

Az anya azt is észrevette, hogy a lánya szebb, mint a barátnői, ugyanakkor amikor zsúr van és a többiek kifestik magukat ő „elszürkül” mellettük, sőt saját fia is azt mondta neki, hogy inkább táncol egy „ápoltság” lánnyal, mint egy „iskolaszínűvel”. Ezután még az derült ki, hogy az asszony egyik barátnőjének lánya rövid idő alatt nagy sikereket ért el a rúzzsal: több udvarlót szerzett ugyanis ezáltal. Ebből az esetből kiindulva az anya pedig arra gondolt, hogy egy kis rúzzsal a saját lánya is hamarabb szerezhetne udvarlókat. A válaszból kiderül, hogy az anya azért írt az *Új Idők*-nek, hogy mondják meg neki, hogy megengedhetőnek találják-e az arcfestést, és ha igen ajánljanak neki egy olyat, ami „ártatlan”. A szerkesztő válaszában nem ajánlotta, hogy a lány rúzs használjon, viszont hangsúlyozta, hogy nem akar beleszólni senki magánügyébe sem. A rúzs elutasításának oka egyébként itt ismét abban jelenik meg, hogy a szerkesztő szerint fiatal lánynak nincs szüksége rúzsra, sem arra, hogy ezért vele másképpen bánjanak:

„A mi szemünkben a tizenhétéves iskoláslány még gyerek és ha nem szereti a bókokat és ha nem szereti, hogy a fiúk tánc közben ölelgetik: jó ösztönű, egészséges gyerek, akit egészen felesleges arra nevelni, hogy méltányolja a rúzs és ami ezzel rendszerint együtt jár: a bókolást és az ölelgetést. Ha eljön az ideje, úgyis méltányolni fogja! Egyelőre, úgy látszik, a Nagyságos Asszony nagyon rokonszenves kislányánál még nem jött el ennek az ideje és nem jött el az a valaki sem, akinek a feltűnése egyszerre más véleményre szokta hangolni a leghűvösebb természetű kislányokat is. Ha pedig nem jött el az ideje, aminek azt rúzzsal siettetni.”³⁵

³⁴ „Várom 8605.” *Új Idők* 1934. december 9. 791.

³⁵ *Uo.* 791.

Az általam vizsgált esetekből az utolsó olvasó azt írta a szerkesztőknek „hogy húszéves és hogy »igen sok« az udvarlója”, közülük pedig egyhez „feleségül szeretne menni”. Az *Uj Idők* szerkesztőinek pedig azt a kérdést tette fel, hogy hogyan viselkedjen vele, „mert sem ósdinak, sem pedig túl modernnek nem akar látszani”. A szerkesztő pedig a következőt tanácsolta:

„Legjobb meggyőződésünk szerint nem tanácsolhatunk mást, mint azt, hogy ne legyen se »ósdí«, se »túl modern«, hanem olyan legyen, amilyen. Ha mást akarna adni, mint »mi lényege«, bizonyára kevésbé tetszenék a férfiaknak, mert higgye el, az olyan férfiak, akiknek érdemes tetszeni, a természetességet becsülik legtovábbra.”³⁶

Tehát ebből azt láthatjuk, hogy a szerkesztő nem akarta befolyásolni az olvasót: morálisan nem ítélte el azt, ha valaki „modern” akart lenni. A levélíró azt is kérdezte még a szerkesztőktől, hogy mi a véleményük „rúzs és púder használatáról”. Erre a szerkesztők ismét a lányok fiatal korát jelölték meg abban, hogy ez szerintük nem szükséges, viszont ehhez hozzátették még azt is, hogy „azért természetesen nem bűn, ha alkalomadtán és mértékkel szépitőszereket használ. Jó ízlése bizonyára megóvjá attól, hogy túlságba menjen. Ebben a kérdésben egyébként édesanyja a legilletékesebb.”³⁷

IV. Vizualitás, reklámok

A rúzsozás megítélése szempontjából láthattuk, hogy *A szerkesztő üzenetei* és a *Szépségápolás* rovatban a rúzsozás elítélésére és elfogadására is voltak példák. Emellett azonban érdemes figyelmet fordítani a rúzsozás vizuális megjelenítésére is. Elsőként kézenfekvő, hogy a karikatúrákat is vizsgáljuk. A lapban viszonylag kevés karikatúrát találtam, amelyek kifejezetten a rúzst és annak használatát tették gúny tárgyává. Ezek közé lehetne sorolni azt a képet, amelyen egy Bobby nevű majom a kép aláírása szerint „rúzzsal civilizálódik”, ugyanakkor ha megnézzük, hogy ez a kép a farsangi időszakban jelent meg, egy farsangról szóló cikk mellett, akkor érthetővé válik, hogy miért szerepelt ott ez a kép: ugyanis a farsangi időszakban sokkal többen használtak rúzst, mint egyébként: a jelmezekhez sokaknak sminkre is szükségük volt. Emellett persze vannak grafikák, amelyek egyértelműen gúny tárgyává tették a rúzsozást, de a konkrét példa jól érzékelteti, azt amit *A szerkesztő üzeneteiben* is tapasztalhattunk: nem egyértelmű, az elítélés vagy elfogadás, érezhető egyfajta kettősség.

³⁶ „Csipkerózsza 5861.” *Uj Idők* 1942. november 21. 626.

³⁷ Uo. 626.

Rúzsreklámok elvértve egyébként már Török Frigyes cikknek megjelenési évében is találhatóak az *Uj Időkben*,³⁸ ugyanakkor az 1930-as évek második felétől figyelhető meg, hogy egy évfolyamon belül nagy számban jelennek meg a kifejezetten csak rúzsokat hirdető képes hirdetések.³⁹ Fontos még megjegyezni azt is, hogy a rúzsosított nő képi, és grafikus megjelenítése egyébként is általános az *Uj Időkben*: ezt jól szemlélteti Török Frigyes cikke fölött az a reklámgrafika, amin a kalapokat népszerűsítő nők rúzsosva voltak ábrázolva.⁴⁰

V. Csathó Kálmán és a rúzs

Csathó Kálmán a 20. század első felének sikeres drámaírója és az *Uj Idők* egyik oszlopos tagja. Csathó drámáira pedig igaz volt a korszakban uralkodó tendencia: a drámái többsége a színházakba, majd pedig a mozikba is bekerültek. Többek között ilyen műve volt például *Az új rokon*, vagy *Az én lányom nem olyan* filmváltozata.⁴¹ Ezekben pedig a rúzsosítás szokása, és a hozzá társított, korábban áttekintett elgondolások, – mint, hogy a rúzs segítségével könnyebben lehet férjet szerezni – megjelentek. Hozzá kell tenni, hogy Csathó egy általa írt illemkönyvben kifejtette a nézetét a rúzsosításról. Eszerint pedig ő nem támogatta, sőt inkább ellenezte a rúzsosítás szokását.⁴²

Utólagosan elég meglepőnek tűnhet, hogy Csathó ezt állította, ugyanis a rúzsosítás szokása épp a színészekről, és elsősorban a mozikból terjedt el. A rúzs a színészek számára nem lehetőség volt, hanem kötelező munkaeszköz, ugyanis a színházak sötét és a nézőktől távoli színpadján szükség volt a sminkre, hogy jobban látszódjanak a gesztusok, a mimika. Ez a munkaeszköz pedig a filmforgatásokra is elkísérte a színészeket.⁴³

Csathó Kálmán tehát önmagában már azzal hozzájárult a rúzsosítás elterjedéséhez, hogy drámákat írt, színházban dolgozott, filmforgatókönyveket írt, mivel lényegében abból a munkaközegből terjedt el a rúzsosítás szokása, aminek Csathó aktív tagja volt. Eközben Csathó ugyan ellenezte az rúzsosítás szokását, de nem valószínű, hogy képmutatásról beszélhetnénk, hanem sokkal inkább arról, hogy amit mi utólag már evidensnek veszünk, az a vizsgált korban még nem volt az.

³⁸ Sőt az legelső rúzsreklám 1894-es: *Uj Idők* 1894. december 30. 19.

³⁹ Lásd például: *Uj Idők* 1934: 279., 962., 980., 1935: 891., 972., 1935: 1010., 1937: 364., 565., 1937: 71., 107., 249., 1938: 541., 1050., 1058., 1070., 1938 288.

⁴⁰ Török F.: i.m. 383.

⁴¹ Gaál Béla: *Az új rokon*. 1934. (film) Hunnia Filmgyár, Budapest., *Vajda László: Az én lányom nem olyan*. 1937. (film) Hunnia Filmgyár, Budapest.

⁴² Csathó Kálmán: *Divat! – Nem divat!* Bp., Singer és Wolfner. 1942. 66.

⁴³ <https://www.cosmeticsandskin.com/cdc/early-movie.php>
Utolsó megtekintés: 2023. január 9.

Csathó műveinek vizsgálata jól szemlélteti ezt a tendenciát: az *Új Idők*ben több olyan műve is olvasható, amelyben megjelenik a rúzsozás szokása. Ugyanakkor, ami sokkal érdekesebb az az, hogy *Az új rokon* című művének filmváltozatában szereplő Málcsi (Turay Ida) egy debreceni nagybirtokos családban élő árva, aki több ingyenélőnek ábrázolt rokonával együtt nagynénjének, Tóni néninek (Berky Lili) a családjával – férjével és fiával – él. A sok koloncnak ábrázolt – 20 éve ott „vendégeskedő” – rokon közül Málcsi az egyetlen fiatal, akinek potenciális esélye látszik, hogy kikerüljön ebből a közegből. A történet első felében ugyanakkor erre még kevés reménye van, ugyanis az elvben neki udvarló szomszéd Bernáth István (Pethes Sándor) a vizitek alkalmával nem a lánnyal foglalkozik, hanem a nagybátyjával kártyázik. A történet második felében a helyzet megváltozik: a címben szereplő új rokon, az USA-ból hazaérkező Kitty ugyanis modern ruhát ad Málcsinak, a haját levágja, száját pedig berúzsozza. Ezután pedig a következő hangzik el amikor Bernáth és Málcsi találkozik miközben a lány egyik nagynénje Emma (Gombaszögi Ella) is jelen van:

– Kezi-kezicsókolom Málcsika! (Bernáth.)

– Mi ez? Milyen ruha ez? (Emma)

– Az én ruhám. Érdekes. (Málcsi)

– Málcsi! Hí, a copfod. (E.)

– Egy modern lány nem visel copfot. Érdekes. (M.)

– Úgy, szóval én nem vagyok modern lány, köszönöm! (E.)

– Málcsika, hogy maga milyen jó néz ki! Csókolom a kezét! (B.)

– Jónapot! Kérem, nyugodtan elmehet, Sándor bácsi Pesten van. (M.)

– Ugyan kérem maga azt hiszi, hogy én csak kártyázni jövök ebbe a házba. Vannak itt más dolgok is, amik az embert vonzzák. (B.)”

Ezután a féltékeny Emma néni, testvérének újságolta el az előbb látottakat, amiket Tóni néni a címben szereplő új rokon hatásaként könyvelt el:

„– Levágatta a haját? (Tóni néni)

– Igen és berúzsozta... a száját. (E.)

– Hallatlan, ezt Kittytől tanulta, biztosan! Na majd adok én neki rúzs!

Málcsi! Mutasd magad! Fordulj! Fordulj! Milyen csinos vagy! (T.)”

Az idézet szöveg jól illeszkedik abba a diskurzushoz, amit az olvasói levelekre adott válaszok vizsgálatában tapasztaltunk: vagyis azt, hogy a rúzs segítségével fel lehet kelteni a férfiak érdeklődését. Fontos látni, hogy itt kiegészül a kép más elemekkel is: a rövid hajjal, az „érdekes” ruhával, és azzal, hogy a szereplő magát ezek alapján „modernnek” tekinti. Az olvasói levelekre adott válaszok egyik esetében láthattuk, hogy az *Új Idők* szerkesztője azt állította, hogy nem ettől lesz önmagában valaki modern, és erre egy korabeli regényben példát láthatunk.

Az, hogy élt egy ilyen kép a „modern” nőről, nem jelenti azt a számunkra tehát, hogy csak így határozhatnánk meg a modern nőt a korszakban.⁴⁴ A film esetében viszont némi gúnyosságról, iróniáról is beszélhetünk, de ez nem egyértelmű sem ma, sem az 1930-as évek filmnézője számára. A mű története egyébként a főszereplő révén azt példázza, hogy egy „modern”, Amerikából hazatérő fiatal lány ideális felesége lehet egy debreceni nagybirtokosnak. Málcsi esete pedig azt érezteti, hogy ha valaki külsejében rúzsosított, „modern nővé” válik, ami által eközben vőlegényt is szerez magának, akkor elfogadhatóvá válik „modernsége” nagynénjének a szemében, aki valójában annak örül, hogy a hozzájuk régóta járó udvarló végre nem a férjével ül a kártyaasztalnál, hanem Málcsi iránt kezd komolyabban érdeklődni.

Hangsúlyozni kell, hogy a filmadaptáció nem egészében Csathó drámájának eredeti verziója, de a mű forgatókönyvírója maga a szerző volt. A film pedig jól illeszkedett abba a diskurzushoz, amit *A szerkesztő üzenetei* esetében láthatunk, vagyis azt, hogy sokan – szerkesztők és olvasók – a férfiak igényeihez és elvárásaihoz kötötték a nők rúzshasználatát. Ez gyakran konzervatívabbnak tűnő kontextusban tűnik fel, de valójában ezekben az esetekben az a lényeges, amikor így különböző narratívákat teremtenek meg arra, hogy miért elfogadható a rúzsosítás.

Csathóra valószínűleg egy nagyobb diskurzushoz is hatást gyakorolhatott, de szerintem nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy az *Új Időkben* az olvasókkal levelezve egyének személyes tapasztalatai révén is érthették ilyen benyomások. Ilyen lehet például az az eset, amikor egy fiatal lány konkrétan a „mai” fiatalembereket hibáztatta, amiért a nőknek úgy kell öltözködniük ahogyan, és ami láttán Csathó megbotránkozott. A hasonló levelek és azok érveik

⁴⁴ Sipos Balázs: Modern amerikai lány, új nő és magyar asszony a Horthy-korszakban. Egy női történelmi szempontú médiatörténelmi vizsgálat. Századok 148. (2014) 32–34.

mentén kialakulhatott az a képe a szerzőnek, amiben a rúzsozás és az ehhez kapcsolódó szokások, divatcikkek elfogadhatóbbá váltak. Ennek jelentősége pedig abban áll, hogy a Csathóhoz hasonló személyek szűrőjén keresztül ezt pedig olyanok számára is tűrhetővé teheték, akik konzervatívabban gondolkoztak ilyen kérdésekben. Az pedig, hogy a Csathó Kálmán ezt egy filmbe is bele tudta illeszteni ennek a narratívának a terjedését, és ezáltal a rúzsozás elfogadhatóvá tételét is elősegíthette.

VI. Konklúzió

Konklúzióként elmondhatjuk, hogy az *Uj Idők* bizonyos módon gátolhatta és bizonyos módon segíthette is a rúzsozás szokásának terjedését, de valójában összeségében inkább segítette: noha Török és Siklóssy cikke, valamint az olvasói levelekre adott válaszokból is láthattuk, hogy volt egyfajta elutasítás a rúzs iránt, ennek ellenére mégis mind *A szerkesztő üzenetei*, mind a *Szépségápolás* rovata, mind a lap vizuális elemei alapján azt mondhatjuk, hogy sokkal kevésbé volt általános tendencia a lapban a rúzsellenesség, mint a jelenség elfogadása, terjesztése. Ezt pedig még Csathó Kálmán esete is megerősíti, ami arra hívja fel a figyelmet, hogy a szépirodalomnak, a fikciós műveknek fontos szerepe lehetett a rúzsozás elterjedésében, akár önmagukban, akár filmadaptációkként. A feltett kérdésre adott válasza tehát azt mondhatjuk, hogy az *Uj Idők* a látottak alapján inkább segítette a rúzsozás terjedését. Ehhez pedig az is hozzájárult, hogy az *Uj Idők* konzervatívabb szerkesztői olyan narratívákat voltak kénytelenek megkonstruálni, amikben a rúzshasználat olyanoknak is szimpátiát keltővé válhatott, aki egyébként kifejezetten ez ellen a szokás ellen voltak. (Ilyen narratívának tekintem azokat, amikben a férjszerzésben, vagy a férj szerelmének fenntartásában jelölték meg a rúzshasználat jogosságát.) Ez alapján pedig levonhatjuk azt a következtetést, hogy azok a szokások, amelyek ellenállásba ütköznek könnyebben elfogadhatóbbá válnak az ellenzők szemében, ha egy nekik megfelelő szűrűn keresztül konstruálják meg ezt a narratívát. Az *Uj Idők*re tehát szerintem érdemes volna így – is – tekinteni. Ugyanis olyan elit pozíciókban lévő személyek voltak a szerkesztőségében, mint Herczeg Ferenc vagy Csathó Kálmán, akik nagy hatást tudtak gyakorolni koruk gondolkodására akár a rúzsról, akár a „modern” nőkről olyan fikciós művek révén, mint amilyen *Az új rokon* volt.

